

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Тарасенко В. Є., Возіян В. А.

Стаття присвячена дослідженню основних напрямів взаємодії слідчих з органами та підрозділами Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах чинного Кримінального процесуального законодавства. З'ясовується зміст та сутність взаємодії, визначаються її основні форми. Зазначено, що процесуальна форма взаємодії здійснюється відповідно до положень КПК України, а організаційна – відповідно до міжвідомчих та відомчих нормативних актів МВС України. Визначаються основні принципи взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Звертається увага на те, що взаємодія між слідчим і іншими підрозділами поліції може бути й на стадії судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень.

Ключові слова: органи досудового розслідування, оперативні підрозділи, експерти, суд, кримінальне провадження, взаємодія, процесуальна форма взаємодії, організаційна форма взаємодії, принципи взаємодії, слідчо-оперативна група, доручення слідчого, слідча (розшукова) дія.

Статья посвящена исследованию основных направлений взаимодействия следователей и подразделений Национальной полиции Украины при расследовании криминальных правонарушений в условиях действующего Уголовного процессуального законодательства. Определяется содержание, сущность взаимодействия и его основные формы. Подчеркивается, что процессуальная форма взаимодействия осуществляется в соответствии с нормами КПК Украины, а организационная – с нормами межведомственных и ведомственных нормативных актов МВД Украины. Определяются основные принципы взаимодействия во время досудебного расследования уголовных правонарушений. Обращается внимание на то, что взаимодействие следователей с другими подразделениями полиции может быть и на стадии судебного рассмотрения материалов уголовных производств.

Ключевые слова: органы досудебного расследования, оперативные подразделения, эксперты, суд, уголовное производство, взаимодействие, процессуальная форма взаимодействия, организационная форма взаимодействия, принципы взаимодействия, следственно-оперативная группа, поручение следователя, следственное (розыскное) действие.

The article is devoted to the study of the main directions of the interaction of investigators with bodies and units of the National Police of Ukraine during the investigation of crimes under the current criminal procedural legislation. Content and essence of interaction are figured out, its main forms are determined. It is noted that the procedural form of interaction is carried out in accordance with provisions of the CPC of Ukraine, and organizational one – according to interdepartmental and departmental statutory enactments of the MIA of Ukraine. The main principles of interaction during the pre-trial investigation of crimes are established. Attention is drawn to the fact that the

interaction between the investigator and other police units can also be at the stage of legal proceeding of materials of criminal proceedings.

On the basis of the analysis of interagency and departmental normative acts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, organizational forms of interaction are defined, which are manifested during: joint work in the investigative and operational groups that provide the comprehensive use of forces and means of investigation units, operational officers, criminological inspectors and other services under the leadership of investigator; mutual exchange of information between investigators and other units of the National Police; carrying out joint investigations and measures during pre-trial investigation and trial of materials of criminal proceedings. Attention is drawn to the fact that the interaction between the investigators and other police units may also be at the stage of judicial review of criminal proceedings, when the court with the aim of verifying and clarifying the evidence obtained during the trial, has the right to entrust the investigating authority to perform certain investigators (wanted) including secret investigative (wanted) actions, or upon receipt of a court order announcing the prosecution of the accused.

The basic principles of interaction during the pre-trial investigation of criminal offenses are defined, namely: rapid, complete and unbiased investigation of criminal offenses; independence of the investigator in procedural activity; optimal use of available facilities of pre-trial investigation bodies and other police units; observance of the general principles of criminal proceedings; ensuring non-disclosure of pre-trial investigation data.

Key words: bodies of pre-trial investigation, operational units, experts, court, criminal proceedings, interaction, procedural form of interaction, organizational form of interaction, principles of interaction, investigative and operational group, investigator's order, investigative (search) action.

Ефективно протистояти сучасній злочинності можна лише за умови тактично і методично правильно налагодженого співробітництва та організації взаємодії між слідчими та іншими органами і підрозділами Національної поліції.

Окремим аспектам взаємодії під час виявлення та розслідування злочинів приділено увагу у працях К.В. Антонова, В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, М.П. Водька, А.Ф. Волобуєва, А.М. Волощука, Е.О. Дідоренка, А.В. Іщенко, Д.Й. Никифорчука, М.А. Погорецького, О.П. Снігерьова, Р.В. Тарасенка, В.Ю. Шепітька та інших учених. Водночас слід відзначити, що натеper в умовах чинного Кримінального процесуального законодавства є певні особливості взаємодії органів досудового розслідування з іншими підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень.

Потрібно відзначити, що Кримінальний процесуальний кодекс не дає визначення поняттю «взаємодія». У криміналістичних дослідженнях взаємодія розглядається як узгоджена діяльність слідчого, оперативного уповноваженого, спеціаліста та експерта, спрямована

на вирішення завдань виявлення, розкриття, розслідування злочинів та запобігання їм [7; 8]. Правильно організована взаємодія допомагає правоохоронним органам підвищити якість та ефективність своєї роботи, дає змогу вирішити їхні завдання з мінімальним використанням сил і засобів.

В юридичній літературі, як правило, автори виділяють процесуальні та організаційні форми взаємодії [7; 8; 9]. Вважається, що процесуальна взаємодія регламентується кримінальним процесуальним законом, а організаційна – відомчими нормативними актами. Форма взаємодії як спосіб організації включає в себе комплекс способів та прийомів взаємодії, систему зв'язків і правовідносин взаємодіючих суб'єктів.

На підставі аналізу певних положень КПК України до основних процесуальних форм взаємодії можна віднести:

1. *Виконання оперативним підрозділом слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого.* Згідно з чинним КПК, слідчий органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [2, ч. 3 ст. 40]. Вони є обов'язковими для виконання і надсилаються начальнику оперативного підрозділу у письмовій формі, де мають бути чітко сформульовані питання, які належить з'ясувати, і викладена інформація, необхідна для виконання доручення [2, ст. 41]. Керівник оперативного підрозділу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, що надав доручення, зобов'язаний у найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення [2, ч. 6 ст. 232]. Під час виконання доручень слідчого працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого [2, ч. 2 ст. 41 КПК].

2. *Передача слідчому матеріалів оперативно-розшукової діяльності за фактами кримінальних правопорушень.* Визначальну роль у використанні оперативних матеріалів з метою початку досудового розслідування відіграє визнання їх достатності, а саме наявності в них достовірних даних, що вказують на ознаки злочину, зокрема: час, місце, осіб здійснення, конкретні обставини, відомості про осіб, причетних до злочину тощо. Відомчі нормативні акти [5, розд. 3] регламентують можливість ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами з метою їхньої оцінки. У разі необхідності створюється слідчо-оперативна група із залученням до її складу досвідчених слідчих і оперативних працівників. Під час спільної діяльності вирішується питання щодо реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також можливості використання отриманих фактичних даних у кримінальному провадженні. Відповідно до положень КПК матеріали, зібрані оперативними підрозділами згідно з вимогами Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні доказами [2, ч. 2 ст. 99].

3. *Участь працівників інших підрозділів у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.* Найчастіше слідчий залучає працівників інших підрозділів для реагування на заяву і повідомлення про кримінальні правопорушення до проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місцевості, приміщення, речей, документів (ст. 237 КПК), огляд трупа (ст. 238, 239 КПК) тощо,

а також до проведення опитування громадян, які проживають неподалік від місця події, обстеження прилеглої території для виявлення осіб, причетних до скоєння злочину, свідків, потерпілих тощо. Їхня допомога може бути використана під час проведення обшуку (ст. 234 КПК) з метою забезпечення сприятливих умов для його проведення та забезпечення безпеки учасників обшуку, у разі затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207, 208 КПК) та тимчасового вилучення майна (ст. 167, 168 КПК), а також у проведенні слідчого експерименту (ст. 240 КПК), коли потрібна допомога у відтворенні обстановки певної події та інших випадках.

Участь працівників інших підрозділів засвідчується відповідним записом у протоколі слідчої (розшукової) дії.

4. *Здійснення заходів щодо встановлення місця знаходження підозрюваної особи після зупинення досудового розслідування.* У разі якщо підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, а слідчий оголошує його розшук [2, ч. 2 ст. 280]. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, а здійснення розшуку підозрюваного доручається оперативним підрозділам [2, ч. 2 ст. 281].

Варто звернути увагу на те, що взаємодія між слідчим і оперативними підрозділами може бути не лише на стадії досудового розслідування, але й на стадії судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень. Так, з метою перевірки та уточнення фактичних даних, отриманих під час судового розгляду, суд має право доручити органу, що проводить розслідування, виконати певні слідчі (розшукові) у т.ч. негласні слідчі (розшукові) дії [2, ч. 3, ст. 333]. Окрім цього, за дорученням начальника слідчого підрозділу, до якого надійшла ухвала суду про оголошення розшуку обвинуваченого [2, ст. 335], для організації виконання в установленому законодавством порядку працівник оперативного підрозділу заводить відповідну оперативно-розшукову справу та здійснює розшукові заходи з метою встановлення місця перебування обвинуваченого.

Що стосується організаційної форми взаємодії слідчого з іншими підрозділами, то вона є похідною від процесуальної та нерозривно пов'язана з нею. Регламентація напрацьованих практикою організаційних форм взаємодії під час розкриття та розслідування злочинів, непередбачених процесуальним законодавством, набула свого розвитку у різних відомчих нормативно-правових актах. Зокрема, згідно з Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [5, п. 1], основним завданням взаємодії є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. У цьому нормативно-правовому акті сформульовані основні напрями взаємодії слідчого й оперативного співробітника, які характерні для розслідування злочинів.

Аналіз відомчих нормативних актів дає змогу до організаційних форм взаємодії віднести:

1. *Спільна робота у складі слідчо-оперативної групи.* Слідчо-оперативна група (СОГ) – найбільш поширена форма взаємодії слідчих з іншими підрозділами, які створюються для забезпечення швидкого реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, при чергових частинах органів та підрозділів поліції [5, п. 2]. Склад цих груп формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування. У разі якщо кримінальне правопорушення вчинене на території декількох областей (регіонів) наказом керівника Національної поліції може створюватися міжрегіональна СОГ. Слідчо-оперативні групи забезпечують комплексне використання сил і засобів підрозділів слідства, оперативних працівників, інспекторів-криміналістів і інших служб під керівництвом слідчого. До основних напрямів взаємодії у складі СОГ (не торкаючись процесуальних відносин) можна віднести: спільний аналіз наявних матеріалів; висунення та відпрацювання версій; планування оперативно пошукових та слідчих дій; допомога інших підрозділів під час підготовки до проведення слідчих дій (розшуку і виклику свідків, охороні місця події, допомозі в перевірці свідчень на місці, фізичне затримання підозрюваного тощо); контроль за виконанням запланованих заходів.

2. *Взаємний обмін інформацією між слідчим і іншими підрозділами Національної поліції.* Взаємодія в цій формі полягає у представленні один одному інформації, отриманої в процесі пошукових і слідчих дій, яка являє взаємний інтерес. Передача такої інформації може здійснюватися як в усній, так і в письмовій формі. Це дає змогу погоджувати, координувати сумісні дії, згідно з отриманою інформацією, та спрямовувати зусилля на з'ясування тих обставин, що підлягають дослідженню в межах кримінального провадження [5, п. 4, 5]. Сукупність організаційно-тактичних заходів, спрямованих на підготовку і вирішення конкретних завдань провадження з урахуванням науково-методичних рекомендацій, наявного досвіду і практики, дає змогу взаємодіючим сторонам виробляти найбільш раціональні шляхи досягнення кінцевого результату.

Ознайомлення слідчого з отриманими даними допомагає йому краще уявити картину злочину, глибше з'ясувати механізм злочинних дій, точніше визначити роль кожного співучасника і намітити найбільш раціональні шляхи розслідування.

3. *Проведення спільних розшукових дій та заходів під час досудового слідства та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень.* Взаємодія у цій формі, як правило, проявляється у проведенні відповідних дій, заходів, тактичних комбінацій, що спрямовані на розкриття злочинів, розшук підозрюваних, нейтралізацію протидії досудовому розслідуванню та відправленню правосуддя, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, забезпечення відшкодування заподіяної злочинним матеріальною шкоди і можливої конфіскації майна тощо.

Згідно з положеннями КПК і підзаконних нормативних актів, до *основних принципів взаємодії* можна віднести:

1. Швидко, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, активне використання при цьому методик, наукових і технічних досягнень.

2. Самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

3. Оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України, слідчих і інших підрозділів у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Розподіл функцій названих суб'єктів дає змогу не тільки максимально використувувати їхні можливості, а й дає змогу за необхідності зосередити зусилля на найбільш важливому напрямі.

4. Дотримання загальних засад кримінального провадження [2, ст. 7].

4. *Забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.* Неприпустимість розголошення відомостей досудового розслідування закріплена у вимогах КПК України [2, ст. 222]. Нерозголошення даних досудового слідства є однією з умов ефективного розслідування злочинів і доведення винуватості особи. Зазначені відомості можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Передчасне їх розголошення може негативно вплинути на розслідування справи, дати можливість винному приховати або знищити сліди злочину, предмети та документи, що можуть надалі стати доказами, відхилитися від слідства і суду, а іноді також заподіяти шкоду обвинуваченому, потерпілому й іншим особам.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що взаємодія органів досудового розслідування з іншими підрозділами Національної поліції України – це узгоджена за часом, місцем і метою спільна діяльність, що здійснюється у межах їхньої компетенції і проявляється у процесуальних та непроцесуальних (організаційних) формах у відповідності до законів, підзаконних та відомчих нормативних актів, які регламентують створення та роботу у складі слідчо-оперативних груп у реагуванні на повідомлення про кримінальні правопорушення та в межах кримінальних проваджень за фактами тяжких та особливо тяжких злочинів, використання матеріалів ОРД як підстав для початку досудового розслідування та доказів у кримінальному провадженні, виконання іншими підрозділами доручень слідчих, проведення заходів безпеки учасників кримінального судочинства та інші взаємини слідчих з працівниками підрозділів Національної поліції на всіх стадіях кримінального процесу.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР станом на 21.02.2014 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. станом на 07.10.2014 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. станом на 02.06.2016 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. станом на 14.10.2014 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами

та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України № 575 від 07 серпня 2017 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

6. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : Наказ МВС України № 570 від 06 липня 2017 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

7. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами і підрозділами Національної поліції України в запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів : навчальний посібник / В.Є. Тарасенко, Д.В. Головін, О.В. Поліщук. Одеса, ОДУВС, 2017. 104 с.

8. Організація взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій в межах кримінальних

проваджень : метод. рек. / В.Є. Тарасенко, О.В. Поліщук. Одеса: ОДУВС, 2017. 78 с.

9. Тарасенко В.Є. Правові засади діяльності кримінальної поліції в інтересах кримінального судочинства : монографія / В.Є. Тарасенко, Р.В. Тарасенко. Одеса, 2018. 240 с.

Тарасенко В. Є.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Возіян В. А.,
*ад'юнкт докторантури та аспірантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ*